

Suplemento al Kompleta Gramatiko Detaloza

Gilles-Philippe Morin

3-ma di marto 2022

Contents

1 Radiki-chanji depos 1925.	2
2 Propra nomi.	4
3 Adjektivi-pronomi nedefinita.	4
4 Verbi.	5
5 Adverbi.	5
6 Interjecioni.	6
7 Afixi.	6
8 Kompozado.	7
9 Puntuado.	7
10 Errata.	8

Averto.

La unesma fazo di konstrukto di Ido eventis inter 1907 e 1914. Pose, l'Akademio di Ido adoptis periodo di stabileso, qua duris dum dek yari. En 1924 komencis la duesma fazo di developo di la linguo, til 1934, kande adoptesis plusa kin-yara periodo di stabileso. La *Kompleta Gramatiko detaloza di la linguo internaciona Ido*, skriptita da Louis de Beaufront, *publisesis en 1925. Lu do kontenas elementi del unesma chanji depos 1924 — inter qui, **oficial-a** divenis **ofic-al-a** e **yen** konsideresis kom *prepoziciono*— ma multa chanji dal Akademio Interimal mankas, ultre omna chanji dal Akademio Posa. Pos la morto dil Akademio, plu o min dum la duesma mondmilito, l'*Uniono por la Linguo Internaciona* (ULI) facis poka ma grava chanji en nia linguo.

Ica dokumento havas kom skopo prizentar omna chanji vortalal e gramatikal, qui admisesis inter la *Kompleta Gramatiko* e 2012. Lu ne vizas la nova vorti e nova nuanci, ofical o ne, di nia linguo. Tale ica dokumento povas uzesar *apud la libro original* por saveskar pri la *nuna* formo di la linguo. Pro to, me sequas ordino partikular, ta di la kontenajo di la *Kompleta Gramatiko*.

Por facar ica verko, me disponis multa fonti por la decidi dal Akademii, inter qui la revui *Progreso*, *Ido* e *Mondo*, skanita che la Biblioteko Nacional di Austria, e la raporto da Janis Roze. Regretinde, por la decidi pos l'Akademii me havas nur la *Lexiko di Nova Vorti* da Camiel de Cock (1988), la RTF-dokumenteto di 2001, la *Suplementa Ido-Lexiko* da Gonçalo Neves (2008) e la *Nova Oficiala Vorti* di 2012. Por la maxim recenta chanji, me do ofros poka detali ultre mea opiniono e kompreno personal.

Me deziras a vu juinda lektado di ta *Suplemento* apud la grandioza verko da Louis de Beaufront.

Gilles-Philippe Morin
Saguenay, Kanada
2022.02.28

1 Radiki-chanji depos 1925.

Ica secciono concernas la tota libro, ne pagino partikulare.

L'adjektivo **abstrakt-it-a** divenis **abstrakt-a**, e la verbo **abstrakt-ar** divenis **abstrakt-ig-ar**.

En la unesma dicionarii, on trovis sam-tempe **arkivolt-o** ed **arkivult-o**, **auspic-o** ed **auspici-o**. On serchis la noto-karti original (di Louis Couturat), e trovis, ke la formi original esis **arkivolt-o** ed **auspici-o** (Ido XIII 102).

En 1951, la radiko **aeroplan-o** divenis **avion-o**, plu moderna. Tamen, on ankore uzas **aeroplan-o**, sive kom sinonimo, sive por reprezentar la frua formi dil mashino.

La vorto **ca-di-e** divenis **hodi-e** o **ho-di-e**, segun prefero. Yen l'expliko trovat en la Raporto da Roze:

hodie (Vort. Cor.): D heute, E today, F aujourd'hui. Vice la tilnuna «cadie», multe kritikita, kritikata e kritikota (III, 42, 43: «Lundio e mardio ne esis laboro-dii; *tadie* (lundio) me chasis, *cadie* (mardio) me peskis; ma *hodie* (merkurdio) me laboras»). *P. de Janko* mem propozis specala prefixo **ho-** = *nuna*, per qua ni povus reguloze derivar: **hodie**, **hosemane**, **homonate**, **hoyare**: IV, 155, 347, 416. Vid. pluse XI, 52, la pednoto 3 da Ilm. Federn.

En 1955, on adoptis **delegacion-o** apud (o vice) **deleg-it-ar-o**. Ica formo duras uzesar hodie.

En 1955, la radiko **delic-o** divenis **delici-o**, probable pro ke la derivuro **delici-oz-a**, quale pri **ambici-oz-a**, es tre internaciona ed uzata.

En 2001, on adoptis **dozen-o** apud **dek-e-du-o**. On povas komparar ta du vorti a **miriad-o** e **dek-a-mil-o**.

La radiko **dub-ar** divenis **dubit-ar**. Yen la decido Akademial:

dubit-ar (1927, O. I. 2) tr. D zweifeln, bezweifeln, E to doubt, F douter (V 743; Ido XI 150, 210, 211). La radiko DEFISL impozas «*dubit*» e ne «*dub*», do la lasta emendesas.

En 1971, on adoptis **emigr-ar** apud (o vice) **ek-migrar**.

La vorto **fin-e** divenis **tandem**, por evitar tala expresuri: **me fine finis mea laboro; il fine finos per tedar omni; il arivis fine, fine dil triesma akto** (Ido XII 83). Hodie, kelk Idisti preferas uzar **tandem** en la senco «pos longa vartado». Yen la decido Akademial:

tandem (1967, J. I. No 3) D zuletzt, E finally, F enfin, L tandem = pos omno, por konkluzar, unvorte. Ex.: me *tandem* finis mea laboro; il *tandem* finos per tedar omni; il arivis *tandem*, fine dil triesma akto (Ido XII 83).

La radiko **golf-o** divenis **gulf-o**, por ke **golf-o** divenez sporto.

La verbo **ignor-ar** aquiris duesma senco. Yen la decido Akademial:

+**ignor-ar** (1966, J. I. No 3) tr. D ignorieren, nicht beachten, E to ignore, F ignorer. Ne konocar, ne savar ulo; ex.: vu *ignoras* omno pri ta afero, tre diferas de: vu *ne savas* omno pri ta afero. Multa «*ignoranti*» di la questiono mondlinguala restas adversa o skeptika pro ta special *ignoro*; nam ofte, mem tre ofte, li tote ne es «*nul savanta*», e mem ulfoye li es tre ciencias; lia sola *ignorajo* es la L.I. (IV 158; Ido XII 80). Radiko ja existanta.

La radiko **patr-o** divenis **genitor-o**, **patr-ul-o** divenis **patr-o**, **patr-in-o** divenis **matr-o**.

En 1971, la radiko **plastr-o** divenis **emplastr-o**, por ke **plastro** esez «gispo koquita», plu internaciona.

En 2001, la vorto **rid-ind-a** divenis **ridikul-a**. Tamen, **rid-ind-a** duras observesar en praktiko. Yen l'expliko trovat en la Raporto da Roze:

ridikul-a («La Akad.» No. 5, p. 2): D lächerlich, E ridiculous, laughable, F ridicule. La tilnuna «ridinda» vere es «ridikula» pro sua nelogikeso, nam *-ind-* signifikas D würdig, wert, E worthy of, F digne être.

En 2001, on adoptis **potat-o**, plu internacione rikonocebla, apud (o vice) **terpom-o**. Simile on povas expektar, ke uldie **marhund-o** remplasesos.

2 Propra nomi.

Por la bapto-nomi, on decidis aceptar la remplasigo dil maskulal finali **-as**, **-es**, **-is**, **-os**, **-us**, edc., da la finalo **-o**. Yen la decido Akademial:

baptonomi (1934, O. I. 2). On darf en la maskulal baptonomi substitucar segunvole **-o** ad finali *-us*, *-as*, edc., konservante la radiko Latina, Greka, edc.; ex.: Petr-us = Petr-o; Andre-as = Andre-o.

On decidis, ke la unaji, qui havas la nomo di ciencisto, konsiderezez kom stranjera vorti e skribesez kun minuskulo. Yen la decido Akademial:

Fizikal unaji (1788, M. XV 130). La fizikal unaji, reprezentanta simple la nomo di famoza ciencisti, *ne Idigesez*, ma konservez la formo dil originalo linguo kun *minuskulo*, t. e. on konsiderezez li kom stranjera vorti: *volt*, *ampère*, *ohm*, *watt*, *farad*, *coulomb*, *joule*, *henry* (M. XIII 210). La multopli di ca unaji formacesos per l'internaciona *prefixi*: **kilo-** (milopla), **mili-** (milima), **mega-** (milionopla), **mikro-** (milionima); ex.: *kilowatt*, *miliampère*, *megafarad*, *mikrocoulomb* (M. XII 205).

La planti e bestii, qui havas internaciona nomo, konsiderezez kom vorti stranjera. Yen la decido Akademial:

Nomi di *planti* o *bestii* (1980, J. I. 3). L'Akademio aprobas, ke Ido uzez en lia formo internaciona, senchanje, la nomi di planti o bestii, quin nia lingui ipsa ne vestizas per formo nacionala, ex.: *Buddleia*, *Boconia*, *Ampelopsis*, *Diplodocus*, *Apteryx*, edc. Pro quo ni chanjus ta nomi stranjera, e propra a la cienco, a qua li apartenas?

En 1956, on oficaligis la radiko **dolar-o** apud «dollar».

En 1979, on oficaligis la radiko **pund-o** apud «pound sterling».

3 Adjektivi-pronomi nedefinita.

On adjuntis l'adjektivo-pronomo **certen-a** (sing. **certen-u**, plur. **certen-i**, neutra **certen-o**). Lu indikas, ke la kozo es konocata dal parolanto ma ne

explicite nomata od enuncata da lu. Antee, on uzis **ula** por ta rolo. La pronomo **certenu** es rara (nultempe observata dal autoro).

On adjuntis l'adjektivo-pronomo **amb-a** (pron. **amb-i**, adv. **amb-e**). Lu indikas la kunigo di du kozi definitiva. Antee, on uzis **omna du** por ta rolo. La frazeto **li amba** es plu uzata kam la pronomo **ambi**.

4 Verbi.

On darfas elizionar -as en verbo, precipue ta di **esas** en praktiko. Yen la decido Akademial:

L'Akademio admisas la segunvol eliziono di **-as** en **esas** ed en omna prezent indikativo dil verbi, en qui la dezinenco es preirata dal sama silabo **-as** (las-as, pas-as, chas-as, abas-as, frakas-as, inkas-as, remplas-as, edc.) ed omnafoye, kande l'eliziono di -as ne povas produktar obskureso o kakofonio.

On nun darfas dicar **am-ab-as** apud **esas aminta**. Antee on uzis nur l'indikativo pasinta **am-is**. Yen l'expliko trovat en la Raporto da Roze:

-abas («Le. Konf.» No. 1, p. 4 e No. 2, p. 4; «La Akad.» No. 2, p. 6; No. 3, p. 3; No. 4, 3). Ni ja havas «-ab-is, -ab-os, -ab-us», signifikanta: «-int(a es)is, -int(a es)os, int(a es)us», adoptita dal Akademio IV, 321, decido 407, e V, 721, dec. 784. La tota problemo studiesis ja de komenco; vid. [Progreso] I, 566-570; II, 127; III, 481. Lore on ne adoptis la supera -ab-as = -int(a es)as. Ma inter la favorozi pri la lasta formo me (Ro.) povas nomar unesmaplase So. Beaufront, e mult altra efficient Idisti. Juste So. Quarfood dicas en «L. K.» No. 2, p. 4: «Ni devas aplikar bona reguli, quin ni ja havas, maxim senecepte. La tipo «venabas» = esas veninta, D *ist* gekommen, E *has* come, bone solvas la defacilesa pri *havar* od *esar*, kom helpo-verbo. La sintezala formi en Ido sempre plu uzesas. Li es vere komoda».

5 Adverbi.

En 1979 adoptesis l'adverbo **alias**, qua signifika «anke konocata sub la nomo»: Eric Blair, *alias* George Orwell.

Quar adverbi darfas uzesar sen la finalo **-e**, pro ke li ne povas produktar adjektivo derivita. Yen la decido Akademial:

anke (1969, J. I. Nr. 3), pluse: **ankore**, **apene**, **kande** darf recevar la segunvol eliziono dil vokalo finala **e**: *ank'*, *ankor'*, *apen'*, *kand'*, o simple: *ank*, *ankor*, *apen*, *kand* avan vorto komencanta per vokalo, e se to ne produktos mem la minim obskureso. Ex.: *ank* eli refuzis; me vartis *ankor* un foyo; ni *apen* arivabis; *kand* il paroleskis (Ido XII 149).

6 Interjecioni.

En 2012 oficaleskis l'interjeciono **chao!**, kun la yena defino:

chao (*interjeciono*). Expresuro di saluto neformal qua uzesas kande on separas su de ulu (= *til la rivido*) [A ciao | F ciao | G ciao, tschau | H chao, chau | I ciao | R **ĉao**].

Plura interjecioni, qui havis asterisko en la *Kompleta Gramatiko*, divenis ofical, ma kelkafoye kun diferanta formo o senco.

L'interjeciono **hola!** divenis ofical per la yena decido Akademial:

hola! (1702, M. XIV) Interjeciono por demandar halto, por direktar l'atenco a su. D holla! E holla! halloo! F holà! I olà! (M. XI 168).

Hodie lu ofte uzesas kom sinonimo di «saluto!».

L'interjeciono **hum!** divenis ofical per la yena decido Akademial:

hum! (1702, M. XIV) Interjeciono di medito, desaprobo. D hm! hem! hum! E hum! humph! F hem! hom! I hem! R gm! (M. XI 168).

L'interjeciono **hop!** divenis ofical per la yena decido Akademial:

hop! (1702, M. XIV) Interjeciono por salto. D hopp! ES hop! F houp(e)! (M. XI 168).

L'interjeciono **uf!** divenis ofical per la yena decido Akademial:

uf! (1943, O. I. No 3) interjeciono; D uff! (En D. ed E lexiki). Asterisk. Klamo di alejo.

L'interjeciono **hu!** divenis ofical per la yena decido Akademial:

hu! (1702, M. XIV) Interjeciono di hororo, fremiso. D hu! E (h)ugh! wheugh! whew! F hou(h)! I uh! R ukh! (M. XI 168).

7 Afixi.

La prefixo **centi-** divenis ofical en 1955 kun la senco «centimo».

La prefixo **equi-** divenis ofical per la yena decido Akademial:

equi- (1904, Ido XI) *prefixo ciencala*, til nun uzata kun *asterisko*; signifkanta «*egala*»: equi-angula, equi-latera, equi-disto e multi altra. (Vid. la vortari DEF; III 2).

En 2001 adoptesis la prefixo **giga-**, qua signifkas «miliardo».

La prefixo **hiper-** adoptesis per la yena decido Akademial:

hiper- (1917, Ido XII 19), prefixo ciencal, tote internaciona DEFIRS, signifikanta: D. über, übermässig, übertrieben, E over, excessively, F au-dessus, au-delà, à l'excès (III 3).

La prefixo **hipo-** adoptesis per la yena decido Akademial:

hipo-, prefixo ciencal, DEFIRS, signifikanta: D unter, eine Verminderung, E under, a diminution, F au-dessus, en diminution (III 3).

En 1958 oficaleskis la prefixo **ho-**, qua uzesas apud **ca-** por indikar tempo, en qua ni esas nun.

La prefixo **ko-** divenis ofical per la yena decido Akademial:

ko- (1917, Ido XII 19), prefixo ciencal, tote internaciona DEFIRS. havanta la senco «*komplemento di...*»: ex.: *ko-funciono*, *ko-latitudo*, *ko-sinuso*, *ko-tangento* (III 2; M. XVI 78).

En 2001 adoptesis la prefixo **nano-**, kun la senco «miliardimo».

La prefixo **poli-** adoptesis per la yena decido Akademial:

poli- (1958, O. I. No 4, p. 54): On adoptas ica prefixo ciencala, kun la senco: D viel-, poly-; E poly-, multi-; F poly-, beaucoup de...

En 2001 adoptesis la prefixo **tera-**, kun la senco «biliono».

La sufixo **-ivor-** adoptesis per la yena decido Akademial:

-ivora, **-ivoro** (1808, M. XV 273) Defino: *qua manjas...*, *nutras super*. Ex.: **insekt-ivora** (1731, M. XV 2; M. XII 20). D insektenfressend, insektivor = DEFIRS. Do la asteriskizita *insektivor-a* kom radiko supresas. Altra exempli: frukt-ivora, karn-ivora, fish-ivora, omn-ivora; *metafore*: energi-ivora, temp-ivora (D zeitraubend).

8 Kompozado.

On nun darfas uzar **-i-** vice **-o-** en kompozaji, kande la pluralo es evidenta. Yen la decido Akademial:

Pluralo en kompozita vorti (1782, M. XV 129). On darf uzar la pluralo en l'unesma elemento dil vorto kompozita, kande ta nombro es evident en l'ideo. Ex.: vundiplena korpo, vortiricha idioma, vortilibro, insektimanjanta.

9 Puntuado.

Ne plus existas irga regulo specal pri la komo, ecepte la konsilo separar omna propozicioni. Yen la decido Akademial:

1987/8, VIII, 30: *Pri l'uzo dil komo* (,). L'Akademio abrogas la decido 1062 e supresas la linei 26–39, pag. 218, e linei 1–19, pag. 219 dil Kompleta Gramatiko 1925, tale ke la sola regulo restas: «Komo uzesas por separar la *propozicioni*, qui kompozas la frazo». Unanime adoptita. Vid. ibe la plu vasta motivizo. Dr. L. Couturat dicas (II, 171): «Pos reflektio ed experienco semblas a ni, ke la maxim bona regulo di *puntizado* esas ta dil *Germana* linguo: *Separez per komi omna propozicioni*. Nam to esas la regulo maxim simpla e facile aplikebla.» (Vid. pluse l'artiklo «La komo» da S-o S. de Boer, X, 243–245).

10 Errata.

Yen kelk erori, qui insinuis su en la libro original:

- P. 18, 5-ma ¶, «*tanta male*» devus esar «*tante male*».
- P. 24, 17-ma ¶, «**Iozef**» devus esar «**Iosef**».
- P. 41, 1-ma pedo-noto, «prezentas» devus esar «prizentas».
- P. 51, pedo-noto, «prezentas» devus esar «prizentas».
- P. 79, 83-ma ¶, «**grose o detale**» devus esar «**engrose od endetale**».
- P. 84, 100-ma ¶, on devus supresar «; **retroa, retroe**».
- P. 127, pedo-noto, «prezentas» devus esar «prizentas».
- P. 209, 5-ma e lasta alinej, «prezentas» devus esar «prizentas».